

परदेशांमध्ये केलेल्या वैद्यकीय उपचारांवर
आणि भारतामध्ये विविध प्रकारच्या उपचारांवर केलेल्या वैद्यकीय खर्चाची प्रति-
करण्याबाबत माग किं तरचे.

महाराष्ट्र शासन

तंत्रज्ञानिक आरोग्य विभाग,

निर्णय क्रमांक: एमएचजी-१०८४/४१५७/सीआर-१५६/३ रोग्य-२,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २९ एप्रिल, १९८५

निर्णय

भारताबाहेर काढून घेतलेल्या उपचारांमध्ये कोणत्याही व्यक्तीला कोणतीही प्रतीपूर्ती देण्यात येत नाही. विविध प्रकारांमध्ये अशी प्रतीपूर्ती देण्यात यावी किंवा कसे हा प्रश्न केला काही काळ शासनाच्या विचाराधीन होता. भारत सरकारने या संबंधात विहित केलेली मार्गदर्शक तरतुदे विचारात घेऊन, शासन याद्वारे असा निदेश देत आहे की, परदेशातील वैद्यकीय उपचारांची प्रतीपूर्ती व त्याच्याशी संबंधित बाबी यांतील कोणत्याही प्रकरणावर कार्यवाही करताना पुढील मार्गदर्शक तत्वांना अर्काद्वारे करण्यात यावा :-

- [एक] निःसंशयाने परदेशात केलेल्या वैद्यकीय उपचारांवरील खर्चाची प्रतीपूर्ती देण्यात येऊ नये.
- [दोन] देशांमध्ये जे अद्याप व्यापक प्रमाणात प्रचलित झालेले नसतील अशा प्रकारचे उपचार आवश्यक असल्याच्या आधारे ज्यामध्ये शासकीय कोणा-याची, डॉक्टरां सल्ल्यावरून त्यांच्या स्वतःच्या खर्चाने उपचारांसाठी परदेशात जाण्याची इच्छा असेल अशा अपवादोत्पन्न प्रकरणांमध्ये, त्यात यापुढे दिलेल्या निर्देशानुसार स्थापन करण्याच्या वैद्यकीय मंडळाने अशी प्रकरणे योग्य ठरवली, तर संचालक, आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांनी प्रतीपूर्ती देण्यासंबंधीचे प्राधिकार घावेत. परंतु, भारतात मुंबईतील बॉम्बे हॉस्पिटल येथे असे उपचार केले असतील तर जितका खर्च आला असा तितका खर्च इतकी ही प्रतीपूर्ती मर्यादित ठेवण्यात यावी. असा प्रकरणांमध्ये, विमान-आडवाच्या प्रतीपूर्तीचा प्रश्न विचाराधीन विचारात घेण्यात येऊ नये.
- [तीन] ज्या आचारांवरील उपचारांसाठी अद्याप भारतामध्ये सर्वत्र सोपी उपलब्ध झालेल्या नाहीत असे आजार नसून संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई यांनी निश्चित केलेले आणि जे परदेशातील उपचारांसाठी व परीत [दोन] मध्ये नमूद केलेल्याप्रमाणे नंतरच्या प्रतीपूर्तीसाठी विचारात घेतले जावेत ते आजार खाली नमूद केले आहेत :-

[१] मृतदेह, मुत्रपिंड प्रतिरोधक आणक्या [कॅन्सर किडनी ट्रान्सप्लॅन्ट].

[२] ज्यांच्यावर पूर्वीच परदेशात हाथ उपचारित झालेले [बाधकास तज्ज्ञ] झालेली आणि ज्या रक्ताच्या बाबतीत पुन्हा रक्तसंधिची गरज आहे. [रीट्रान्झुसरायझेशन]

असाधारण कोणत्याही बाबतीत ती तत्वे मिळिल करण्याचा विचार करण्यात येऊ नये.

७. परदेशांमध्ये असेल्या वैयक्तिक उपचाराबाबत आणि वरिष्ठेद ४ मध्ये वर्गीकिलेल्या विशेष गत्तक्रियांच्या द्वारे करावयाच्या उपचाराबाबत प्रतिपूर्ती मिळण्याबाबतची जी प्रसूचित प्रकरणे शासनाच्या विचारार्थ ५ जानेवारी १९८५ रोजी किंवा त्यानंतर सादर करण्यात आलेली असतील आणि त्या नियमानुसार ज्यांच्या बाबत अंतिम निर्णय झालेला नसेल ती प्रकरणे या मासिक तत्वांनुसार विनियमित करण्यात येतील.

८. हे आदेश विलत विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक-तीआर-३३९/८५/सर्वआर-५, दिनांक १० एप्रिल १९८५ अन्वये त्या विभागाच्या तह्यतीने काढण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्र राज्यपाल यांच्या आज्ञानुसार व नावाने,

[तहती] जी. ए. तिरोडकर,
उप सचिव,
महाराष्ट्र शासन.

- [३] अस्थि मज्जा प्रतिरोपण [बोन मॅरी ट्रान्सप्लॅन्ट].
 [४] अति निकट दृष्टित्वा [मायोपिया] विकार अतणा-या
 रज्ज्याचा शस्त्रक्रिये चारा दृष्टि सुधार.
 [५] जटिल नील-हृदय-क्षति [सायनोट-हार्ट-लेजन] आणि
 हृदयविकार पीडित नवजात अर्भक.

४. [एक] घरील परिच्छेद १ [दोन] मधील पूर्वकल्पित वैद्यकीय मंडळ संचालक,
 आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या अध्यक्षतेखाली
 स्थापन करण्यात येईल व त्यामध्ये पुढील सदस्यांचा समावेश असेल :-
 [एक] अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा [कुटुंब कल्याण, माता बालक
 यांचे आरोग्य आणि शाळांतील मुलांचे आरोग्य], मुंबई, सदस्य.
 [दोन] संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व स्तौपन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई, सदस्य.
 [तीन] वरिष्ठतम प्राध्यापक, औषधसंश्लेषणशास्त्र
 ग्रेन्ट, वैद्यक महाविद्यालय, मुंबई.
 [चार] वरिष्ठतम प्राध्यापक, शल्यचिकित्साशास्त्र,
 ग्रेन्ट वैद्यक महाविद्यालय, मुंबई.

प्रतिपूर्तीसाठी करावयाच्या मागण्या विभाग प्रमुख/मार्फत/प्रशासनिक
 विभागामार्फत करण्यात येतील आणि हे प्रमुख अशा सर्व मागण्या मंडळाकडे पाठवतील.
 मंडळ प्रतिपूर्तीची समर्थनीयता व मर्यादा या संबंधात विनिर्दिष्ट विस्तारशी करील.
 तदवधीन उपचार सारतामध्ये उपलब्ध नसल्याचे आणि आजार घरील परिच्छेद १ [तीन]
 खालील आचारासाठी येत असल्याचे देखील मंडळाने प्रमाणित केले पाहिजे, संचालक,
 आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई असे प्रमाणपत्र पृष्ठांकित करून ते प्रकरण ज्याने
 मंडळाकडे पाठवले असेल त्या संबंधित प्रशासनिक विभागाकडे/विभाग प्रमुखाकडे
 पाठवतील.

- [दोन] भारत सरकारच्या ज्या कर्मचाऱ्यांची प्रकरणे राज्य मंडळाकडे
 पाठवण्यात येतील त्यांच्या बाबतीत संचालक, आरोग्य सेवा,
 महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांनी प्रमाणपत्र पृष्ठांकित करून ते पुढील
 कार्यवाहीसाठी संचालक, आरोग्य सेवा, दिल्ली यांच्याकडे
 पाठवण्यात यावे.

३. मुंबई येथील बॉम्बे हॉस्पिटलमध्ये खाजगी वैद्यकीय उपचारांसाठी खर्चाची
 जी अनुसूची वेबोदेखी अंमलात असेल ती खर्चाची अनुसूची प्रतिपूर्तीच्या प्रयोजनार्थ
 स्वीकारण्यात येईल.

४. यात पुढे नमूद केलेल्या ज्या विशिष्ट उपचारांच्या संबंधात परदेशातील
 उपचार मिळण्यासाठी सर्वसाधारणपणे विनंती-वजा अर्ज करण्यात येतात आणि ज्यासाठी
 राज्य शासनाच्या रुग्णालयांतील उपचारांच्या सोयी अभाव देखील अपुऱ्या आहेत त्या
 विशिष्ट उपचारांच्या बाबतीत शासन याद्वारे, राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना आतील
 परिच्छेद ५ मध्ये वाढी दिलेल्या रुग्णालयांमधील विशिष्ट उपचार सेवेचा लाभ करून
 देण्याची परवानगी देत आहे. अशा प्रकरणांमध्ये, महाराष्ट्र राज्य सेवा [वैद्यकीय
 सहाय्य] नियम, १९६१ याचे उपबंध विधीन करून, ज्या संबंधित रुग्णालयांमध्ये उपचार

देण्यात आले असतील तथा रुग्णालयाने आकारलेल्या संपूर्ण खर्चाची प्रतिपूर्ती देण्यात यावी, मात्र यात प्रधात खर्चाचा अपवाद असेल.

५. परीत परिच्छेद ४ मध्ये पूर्वकल्पना केल्याप्रमाणे, पुढील तसेच भारतीय विविक्तोपचारांशी सोपे असेल त्या तसेच म्हणून समजण्यात आलेल्या आहेत :-

(अ) हृदय उपचार्य शस्त्रक्रिया :- [Bypass Coronary Surgery]

[एक] तदर्प रेल्वेज, हेडक्वार्टर्स हॉस्पिटल, वेराम्बूर, मुद्रात.

[दोन] क्रिश्चन मेडिकल कॉलेज अँड हॉस्पिटल, बेल्तोर.

[तीन] के. ई. एम. रुग्णालय, मुंबई.

[चार] जल्लोक हॉस्पिटल, मुंबई.

[पाच] बॉम्बे हॉस्पिटल, मुंबई.

[सहा] कस्तूरबा हॉस्पिटल, भोपाळ.

[सात] श्री. चित्राई तिरुन्त इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्सेस अँड टेक्नॉलॉजी, त्रिवेंद्रम.

(ब) मूत्रपिंड प्रतिरोपण :- (Kidney Transplantation)

[एक] क्रिश्चन मेडिकल कॉलेज अँड हॉस्पिटल, बेल्तोर.

[दोन] ऑल इन्डिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्सेस, नवी दिल्ली.

[तीन] पोस्ट ग्रेज्युएट इन्स्टिट्यूट, पंजीपट.

[चार] जल्लोक हॉस्पिटल, मुंबई.

(क) रक्तस्राव रोग :- (Blood Cancer)

[एक] टाटा मेमोरियल हॉस्पिटल, मुंबई.

[दोन] कॅन्सर इन्स्टिट्यूट, अडयार, मुद्रात.

(ड) हृदय-शस्त्रक्रियेची रोग प्रकरणे :- (Heart Surgery Cases)

[एक] तदर्प रेल्वेज, हेडक्वार्टर्स हॉस्पिटल, वेराम्बूर, मुद्रात.

[दोन] क्रिश्चन मेडिकल कॉलेज अँड हॉस्पिटल, बेल्तोर.

[तीन] के. ई. एम. रुग्णालय, मुंबई.

[चार] ऑल इन्डिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्सेस, नवी दिल्ली.

[पाच] बॉम्बे हॉस्पिटल, मुंबई.

[सात] जी. बी. पंत हॉस्पिटल, दिल्ली.

[सात] श्री. चित्राई तिरुन्त इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्सेस अँड टेक्नॉलॉजी, त्रिवेंद्रम.

[आठ] पोस्ट ग्रेज्युएट इन्स्टिट्यूट, वडिपट.

[नऊ] एम. एम. के. एम. हॉस्पिटल, कलकत्ता.

[दहा] कस्तूरबा हॉस्पिटल, भोपाळ.

[अकरा] वाडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ कार्डिओलॉजी, पुणे.

६. शासन आणखी असा निदेश देत आहे की, प्रस्तुत मार्गदर्शक तसेच लागू करण्याबाबत विविक्त सूट देण्यात आलेल्या विनिर्देशात्मक मर्यादा दिलेली